

DE ANDEREKANT VAN DE EVEREST

Tibet is nooit een druk bezocht land geweest, en dat is er sinds de Chinezen er in 1959 binnenvielen niet beter op geworden: op een enkele Mao-adept na, werden buitenlanders volstrekt geweerd. Daarin lijkt nu verandering te komen. Zo konden onlangs, voor het eerst sinds ruim twee eeuwen, enkele Nederlanders het land bezoeken, teneinde voorbereidingen te treffen voor een Mount-Everestexpeditie. Een bericht van het dak van de wereld.

door Cas de Stoppelaar

Samuel van de Putte, Nederlands arts en rechtsgeleerde, reisde van 1718 tot 1745 door Azië en bezocht gebieden waar nog nooit een westerling zijn witte gezicht had laten zien. Zo woonde hij jaren in Lhasa, de hoofdstad van Tibet. Hij trok door het land, bestudeerde de taal en de geografie en uiteindelijk vertrok hij via de hoge bergen van de Himalaya in de richting van Nepal.

In het boek "Tibet the mysterious" weet Sir Thomas Haldick boeiend over deze - ten onrechte nauwelijks bekende - vaderlander te schrijven. Voornaamste reden voor zijn vergetelheid is dat bij de verwoesting van de abdij van Middelburg in 1940 al zijn reisdocumenten en kaarten door brand zijn verwoest.

Eelco Dijk en Matthieu van Rijswijk, jurist en chemicus, reisden zojuist ook door Tibet, als eerste Nederlanders sedert Samuel van de Putte. Hun documentatie is aanzienlijk beter intact gebleven: vele foto's verlichten hun fascinerend betoog.

Reden voor het bezoek aan "verboden Tibet", dat sinds de inval van de Chinezen in 1959 voor buitenlanders nog moeilijker toegankelijk was dan onder het bewind van de Dalai Lama, is dat de Chinese regering aan de Koninklijke Nederlandse Alpen Vereniging (KNAV) een vergunning heeft verleend om in 1982 de Mount Everest te gaan beklimmen "van de verkeerde kant".

In vakjargon betekent dat van de Tibetaanse zijde, en niet vanuit Nepal dat momenteel als "normaal" wordt ervaren - de berg ligt precies op de grens van beide landen. Hun reis was een verkenningsexpeditie, die hen via Peking, Lhasa en verder per jeep over de eendelige, schrale hoogvlakte van Tibet naar het basiskamp van de Everest voerde. "Je neemt gewoon de weg van Lhasa naar Kathmandu en even voorbij Xigara sla je linksaf", zeggen de beide bergklimmers eenvoudig.

Op één van hun foto's zien we de Mount Everest, Chomolungma in het Tibetaans dat volgens sommigen betekent "de derde gratie", volgens anderen "moeder godin van de aarde". Hoog en weerbarstig ziet hij eruit. Temidden van een sterk gebit van witte bergen prikt hij als een hoekstand de hemel in.

Op de voorgrond staan de restanten van het Rongboekklooster. Ooit, in de jaren twintig kwamen Britse ijzervreters als Colonel Bruce en Mallory hier om de lama's eer te bewijzen en hun zegen af te smeken voor hun telkens weer tot mislukking gedoemde expedities. Het klooster was toen in volle glorie.

Nu, ruim vijftig jaar later, ziet het eruit alsof de culturele revolutie er met de kracht van een tornado overheen is gegaan. Geen steen staat meer op de andere, de religieuze Mani-muren liggen aan stukken gesmeten op de grond, de lama's zijn verdwenen.

Hilton

Hoe ziet Tibet eruit, na zoveel jaren Chinese invloed?

Eelco Dijk en Matthieu van Rijswijk: "We hebben het vroeger niet gezien, natuurlijk, maar het is duidelijk dat er erg veel veranderd is. Je ziet om te beginnen in Lhasa twee Chinezen op één Tibetaan. De oude stad is maar heel klein, veel kleiner dan je uit verhalen zou verwachten. Er is veel Chinese nieuwbouw omheen.

"We hebben in Lhasa niet veel kunnen zien van het Tibetaanse leven, want we hadden voortdurend een liaison-officier en een tolk achter ons aan, die geen woord Tibetaans spraken. Daarom was het contact met de autochtonen tot het uiterste beperkt. We hoorden dus alleen de Chinese versie van veel dingen.

"We praatten bijvoorbeeld met een lama, via een tweede tolk die van Tibetaans in Chinees vertaalde. De man hield een heel betoog over zijn klooster. Toen wij uiteindelijk de Engelse versie te horen kregen was die geslonken tot: "De monnik zegt dat dit beeld de Boeddha voorstelt." Die hadden we zelf ook al herkend."

Nederlanders in het 'verboden Tibet'

Enig spoor van de culturele revolutie?

"We hebben de Potala gezien, het voormalige paleis van de Dalai Lama. Dat zag er prima uit. Alle kloosters die we bezocht hebben hingen trouwens nog vol met dikke rijen Thanka's (Tibetaanse religieuze schilderijen op katoen, CdS). Er is nog zoveel over. Maar wél is het zo dat er in Lhasa een groot klooster met de grond gelijk is gemaakt tijdens de culturele revolutie: je ziet niet eens meer waar het gestaan moet hebben.

"Er zijn in Lhasa nu nog twee belangrijke kloosters over, waar vroeger iets van vijfduizend monniken zaten, wonen er nu nog vijfhonderd, waarvan de jongste tenminste dertig jaar oud is. Je ziet helemaal geen novieten meer. Die twee overgebleven kloosters liggen dicht tegen de oude stad, dus die zijn indertijd door de Tibetanen beter in de gaten gehouden, waarschijnlijk.

"Overigens vinden de Chinezen wat ze gedaan hebben ook niet zo

geweldig. Als we er naar vroegen waren ze daar erg open over."

- Tibet gaat binnenkort waarschijnlijk open voor toerisme. Op de weg van Kathmandu naar Lhasa wordt net over de grens een hotel gebouwd. Zie je al een Hilton in Lhasa verrijzen?

"Nee geen spoor. We zouden niet weten waar je de mensen nu zou moeten laten. Wijzelf slapen in een soort kamp, drie kwartier lopen van de stad. Het was bovendien allemaal peperduur. Wij moesten aan de Chinezen driehonderd gulden per dag betalen per persoon, en dat ook nog eens voor onze gidsen. Toen we zeiden dat we dan wel in een tentje langs de weg zouden gaan staan begonnen ze een beetje te lachen. Dat kon gewoon niet, we moesten in dat kamp.

"We weten trouwens niet of toeristen zich wel lekker zouden voelen in Lhasa. Het ligt 3700 meter hoog en de lucht is heel schraal." Op hun kamer stond een zuurstofcilinder

voor fysiek minder welgestelde leden.

De oude Potala rijst met zijn honderden ramen en duizenden trapstapen statig uit boven de nieuwe gebouwen om hem heen. Efficiënte Chinese constructies, zo te zien, met fris blikkerende daken en rechte wegen. Het ademt vernieuwingslust en arbeidsvreugde.

De veranderingen zijn door de Chinezen alle tot stand gebracht na 1959, het jaar waarin ze het land binnenvielen en het hebben "bevrijd". De Dalai Lama, tot dan religieus en wereldlijk leider van Tibet, vluchtte als monnik vermomd dwars door Tibet naar Sikkim, waar hij na een tocht van weken uitgeput aankwam. Nu woont hij met een groot aantal zijner volgelingen in Dharmasala, in Noord-India. Vandaar uit regeert hij zijn "volk in ballingschap", dat verspreid is over Nepal, India en vele andere landen tot in Zwitserland toe. Er wordt in deze tijden van Chinese détente weer gesproken over een mogelijke terugkeer van de Dalai Lama naar Lhasa, waar hij dan weer - onder de door de Chinezen sinds kort weer gegunde godsdienstvrijheid - zijn rol als Boeddhistisch leider met waardigheid zou kunnen vervullen.

Tibet bezit nog steeds een grotere zelfstandigheid dan de meeste andere delen van China. Het heeft een parlement en een gouverneur. Overigens, zeggen beide Nederlanders, was het moeilijk om goed inzicht te krijgen in deze materie. De Chinezen stonden niet te dringen om hen het naadje van de kous te vertellen.

En uiteindelijk waren ze daar ook niet voor gekomen. Het was hun te doen om een ander, een wat ijlere idealist: een Everest expeditie voorbereiden.

De berg. De geschiedenis van zijn noordflanken is niet zo rijk en religieus als het Tibetaans verleden,

maar ademt veeleer een sfeer van strikt-mannelijke romantiek. Na de eerste wereldoorlog kwamen de Britse Royal Geographical Society en The Alpine Club in Londen met het gezamenlijk initiatief om de Everest te gaan beklimmen. Men had het eigenlijk al veel eerder willen doen, maar Nepal en Tibet waren voor buitenlanders - zelfs voor Britten - volstrekt ontoegankelijk. Pas in 1919 wist de Engelse resident in Sikkim, Sir Charles Bell, die een persoonlijke vriend van de Dalai Lama was, een vergunning los te peuten. Daarin stond onder meer vermeld dat "het gezelschap Sahibs, dat kwam om de berg Chomolungma te zien, een warme vriendschap jegens de Tibetanen aan de dag zou moeten leggen."

Een Everest-comité werd gevormd, onder voorzitterschap van Tibetkenner Sir Francis Younghusband. De Colonel Bruce leidde de "reconnaissance-party" van 1921, die te voet vanuit Darjeeling om Nepal heen naar de Everest trok - een tocht die vijfhonderd kilometer lopen vereiste en vele weken in beslag nam. Eenmaal op de berg zelf aan het klimmen kwam Bruce tot de conclusie dat er méér voor nodig was dan zijn betrekkelijk licht uitgevoerde expeditie. Overigens moet men bij het woord "licht" in dit verband wel beseffen dat het in die dagen bij expedities gebruikelijk was om iedere avond uitgebreid te dineren, keurig en smaakvol gekleed na een dagje beschaafd klimmen.

Dus vertrok een jaar later een wat beter uitgeruste groep, bestaande uit vele Engelsen, driehonderd lastdieren en een staf van vijfhonderd dragers - een compleet leger om de Everest te verslaan. Deze poging kwam helaas ook tot een vroegtijdig einde, na veel dapper geworstel, vanwege gebrek aan goed functionerende zuurstofapparatuur en een lawine op 6700 meter waar de klimmers maar ternauwernood aan de dood ontsnapten.

Een derde poging volgde in 1924. Dit was de gelegenheid waarbij de in Everest-kringen veel gelauwerde Mallory, die tijdens alle drie de expedities met schier bovenmenselijke taaiheid voorop had geloopt, zich voor eeuwig de ijzige nevels inklemde.

Op een enkel minder geslaagde poging na bleef het verder stil rond de Everest tot 1953: Nepal had haar grenzen geopend en Edmund Hillary en Sherpa Tenzing beklommen de top via de zuidelijke route. De eerste maal dat een poging via de veel langere, maar technisch minder moeilijke noordkant van de berg tot resultaat leidde was in 1960, toen een horde Chinezen op een of andere manier drie man op de top wist te krijgen.

Deze massale volksbeweging, waarbij honderd vrachtwagens werden ingezet om man en materiaal te vervoeren, is de geschiedenis ingegaan als de "1960 workers expedition". Rode boekjes zijn op de top echter nooit gevonden.

Vervolg op pagina Z 8

Donderdag begint voor de zeventenzestigste keer de Ronde van Frankrijk. Van de voorafgaande zeventenzestig Rondes heeft de Belg Maurice de Pauw er driëntwintig meegemaakt. Niet als renner, maar als soigneur, een vak dat hij, inmiddels zeventenzestig jaar oud, nog steeds beoefent. Een wielergeskiedkundige kijkt terug op een half mensenleven in de wielersport.

door Guido de Vries

De grootste gek die ik in al mijn Tourjaren heb meegemaakt was Roger Hassenforder. "Dolle Hassen" noemden ze die Fransman in de volgerskaravaan. Aan het einde van de jaren vijftig was hij er telkens bij. Hij kon redelijk koersen, wist zelfs enkele etappes te winnen, maar in het algemeen klassement stond hij laag geplaatst. Vaak stond hij het laagste van allemaal, dan heette hij de drager van de rode lantaarn. Hassenforder vond dat prachtig, dat ze hem zo noemden. Op zekere dag kocht hij in een winkel zo'n rode lantaarn, hing die aan z'n zadel en liet hem hangen, dag in dag uit, tot hij de laatste plaats weer had verlaten.

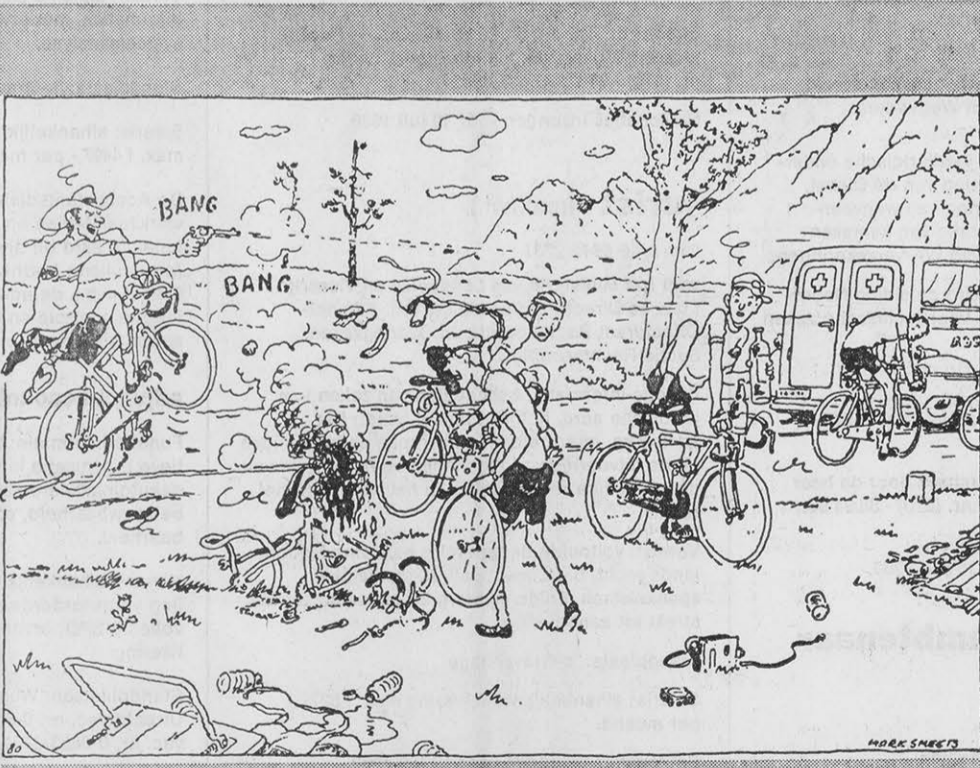
Dolle Hassen bracht ook met andere grappen leven in de brouwerij. Ik herinner me dat hij eens aan de start stond verkleed als cowboy, compleet met hoed, riem en klappistolen, die hij op Tourbaas Goddet richtte. Dat was lachen geblazen. Hassen reed soms ook vier, vijf minuten van het peloton weg, dronk dan een paar pinten in een café, liet alle renners weer passeren en sloot, zwaaiend met de rode lantaarn, achter de groep aan. Tegenover collega's, zijn bazen, de supporters en journalisten was hij altijd even vriendelijk, behalve wanneer hij had gedronken en dat gebeurde nog al eens.

Na de koers nuttigde hij graag een paar glazen whisky, dan kwam de zottigheid boven. Als de drank is in de man, is de wijsheid in de kan. Hij vertelde dan zijn stropersavonturen in geuren en kleuren en zijn moeilijkheden met de politie. Vechten, dat deed hij graag als hij wat op had. Een kleine aanmoediging van een andere barbezoeker - zo van: "Roger, ge maakt er niks van deze Tour" - en Hassenforder sloeg er op. Op zo'n moment was hij helemaal buiten zichzelf, moest iedereen er aan te pas komen om hem tot bedaren te brengen.

Hassenforder was een soort zigeuner. In die jaren kwamen de meeste coureurs uit de lagere milieus. Waren vaak ruwe types met weinig manieren. Uitzonderingen op die regel vormden in de jaren vijftig de gebroeders Louison en Jean Bobet. Keurige lui, die Fransen, en goede coureurs. Wat staken die twee af bij bijvoorbeeld Raphaël Geminiani, hun ploegmakker. "Gem" was een grote crack, maar een halve wilde als hij zijn fiets had weggezet. Nu is hij ploegleider, maar die zotte streken is hij nog altijd niet kwijt. Dat merk je vooral als de fles weer eens op tafel heeft gestaan. Geminiani, de gebroeders Bobet, Ferdi Kubler en Wim van Est zijn mannen die iets aan hun wielercarrière hebben overgehouden, of 't in elk geval daarna maatschappelijk hebben gemaakt. Die jongens zijn tamelijk schaars. Veel vedetten van toen zijn slecht terecht gekomen. Jean Robic, de kleine Breton, won ooit de Tour, maar wat is er van hem geworden? En wie weet wat Marinelli, eens een topper, nu doet? Een fietsenwinkeltje heeft hij. En hoe stellen Walkowiak en de leden van de Sud-Estploeg, die in 1956 de Ronde van Frankrijk wonnen, het nu? Ik

'DE TOUR WORDT IN BED GEWONNEN'

Herinneringen van een soigneur

weet het niet, maar wel staat vast dat zij met hun triomf destijds nog niet het zout op hun patatten hebben verdiend. En dat voor zo'n superzware krachtsinspanning.

Onrecht

Op zo'n ogenblik zie je dat 't slecht is verdeeld in de wereld. Trouwens, in de Tour de France ben ik meer onrecht tegen gekomen. 't Ergste geval daarvan dateert uit 1968. Enkele etappes vóór Parijs bevond zich André Poppe uit België in een kleine kopgroep, die steeds verder van het peloton wegreed. Op zeker moment was de winst zo hoog opgelopen, dat Poppe op papier in de gele leiderstrui zat en een enorme kans had om de Tour te winnen.

De Tourbazen Léviton en Goddet grepen toen persoonlijk in. Ene Poppe triomfator? Dat was een ramp voor hun groot festijn. Dus meldden ze zich onderweg bij alle ploegleiders, ook bij die van Poppe - Cools was dat, toen ik. Het tempo van de kopgroep diende te worden gedrukt en het peloton werd aangemoedigd alsjeblijft te versnellen. Iederéén, zelfs zijn eigen makers, keerde zich tegen Poppe. 'Julie zijn klootzakken,' heb ik daarna tegen die Belgen staan schelden, zo woedend was ik. Die arme Poppe is die klap eigenlijk nooit meer te boven gekomen. Er wordt beweerd dat er een paar dagen later iets soortgelijks is gebeurd in de Tour. De Rondeleiding zou hebben bewerkstelligd dat niet

de toen nog weinig aansprekende Belg Herman van Springel via de slottijdrit de eindzege pakte, maar Jan Janssen. Wel, bewijzen daarvan zijn nooit boven tafel gekomen. Mij hoor je dan ook niet zeggen dat er toen is gerommeld. Over Janssen kan ik alleen maar goede dingen vertellen. Jan was een fantastisch coureur. Toen hij de Tour won was dat voor mij - ik soigneerde hem - het heerlijkste ogenblik uit mijn wielerverleden. Janssen ken ik vanaf het tijdstip dat hij prof werd. Hij reed als amateur de Franse Tour de l'Avenir toen de bekende ploegleider Maurice de Muer hem voor een contract als "beroeps" wilde strikken.

Ik moest met De Muer mee naar Janssen. De Muer sprak geen Nederlands en Janssen geen Frans. Ik was tolk. Vlot was de zaak beklonken en daarna leerde ik Jan - hij had lang moeite met 't Frans - heel goed kennen. Janssen had, net als veel andere renners, vaak voorgevoelens die uitkwamen. In 1966, of was 't 'n jaar later, ik weet 't niet meer, zat Janssen aan tafel te klaggen. 'Morgen wordt 't niks met mij,' merkte hij somber op en die gedachte kon niemand uit zijn hoofd praten. De dag daarop, in de Tourrit tussen Briançon en Pau, kreeg Janssen een klap van de hamer. Hij raakte ver achter en na zijn finish moesten we hem naar zijn hotel dragen. Zonder te zijn gewassen ging hij zijn bed in. Daar lag hij meer dood dan levend.

"Wat ik vandaag heb afgezien," zei hij later, "dat kan ik geen mens uitleggen. Morgen vertrek ik niet meer. Nee, eten hoeft ik niet." Janssen had van die merkwaardige ups en downs. Zo zat hij in de put, zo was hij weer springlevend. Toen ook. Voorzichtig heb ik hem 's avonds overgehaald soep en kip te eten en daarna is hij lang gaan slapen. De volgende dag won hij de etappe tussen Pau en Bordeaux..... Rust en goede voeding. Die twee dingen zijn verschrikkelijk belangrijk in de Ronde. 'De Tour wordt in bed gewonnen,' heb ik veel jonge renners verteld, wanneer ze me 's avonds vroegen of ze echt niet even de stad mochten gaan bekijken. En dan 't eten. Sommige coureurs weigeren wat dat betreft goede adviezen op te volgen.

Neem veel Belgen. 's Morgens willen ze brood, boter en kaas. Elke dag. Dat zijn ze gewend. Maar dat is een verkeerde gewoonte. Een dik uur na het ontbijt moeten ze met het oog op de naderende etappe wéér eten, anders houden ze 't zo'n dag niet vol. Maar na dat brood, die boter en die kaas hebben ze nog

geen appetijt, desondanks propfen ze zich vol. 't Gevoel is dat ze met een te dikke buik op de fiets zitten. Grote jongens als Coppi en ook Merckx aten 's morgens heel vroeg bijna niets. Pas een goed uur voor de start namen ze wat rijst, spaghetti of gehakte bieftuk.

De verzorging, nogmaals, is van onschatbare waarde. Wij soigneurs hebben grote invloed op de renners en wij moeten onze verantwoordelijkheden kennen. Ik durf te beweren dat ik altijd gezonde renners heb afgeleverd, ook in de tijd dat er nog geen dopingcontrole bestond en er soms maar wat werd aangeroemd. Ik heb toegestaan dat coureurs bepaalde medicamenten innamen, maar altijd met voorzichtigheid. 'Tot het streepje, Jan, en verder niet,' zei ik altijd tegen Janssen. En ik werd vreselijk boos als ze zonder overleg een spuit gingen hanteren. Altijd vielen ze dan door de mand. Want op de massafatagel zak ik dan dat ze te veel gaatjes in hun achterwerk hadden. Ja, ik heb wat meegemaakt al die jaren. 't Meest verbaasde me nog de manier, waarop sommige jongens herstelden van een avondje doorzakken. Jacques Anquetil, bijvoorbeeld, heb ik in de nadagen van zijn carrière een avond zien drinken en drinken. De volgende ochtend nam hij een douche, at een stevige maaltijd en ging zonder te blozen bij de start op de voorste rij staan. De eerste twee uur van zo'n rit reed hij steeds voorop, deed hij zijn pijn om het overvloedige zweet kwijt te raken en daarna verzamelde hij zijn krachten om in de slotfase met succes toe te slaan. Wim van Est kon iets dergelijks in zijn tijd ook.

Misschien zijn de kampioenen van de jaren zeventig en tachtig serieuzer, zakelijker. Hoe dan ook, de grootste aller tijden is voor mij Eddy Merckx. Wat een klasse en wat een karakter! Maar toch: helemaal volmaakt was hij niet. Denk maar eens terug aan de Tour de France van 1975. Merckx, toen zwaar favoriet, verloor de Ronde door in de beslissende bergrit een fout te maken. In plaats van tegen de col op rustig zijn eigen ritme te blijven rijden liet hij zich verleiden tot extra duwtjes, toen hij vernam dat zijn grote concurrent Bernard Thevenet door een lekke band was teruggeworpen. Later brak hem die extra inspanning op: aan de zijde van Delisle kwam Thevenet terug en de Fransman won de Tour.

Bernard Hinault, favoriet voor de Tourzege van dit jaar, is ook maar een mens, net als Merckx. Misschien dat dat een troost is voor Joop Zoetemelk.

Maurice de Pauw in 1968 als verzorger van Jan Janssen

illustratie Mark Smeets